

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.11.3>

УДК 330.1

М. М. Стадник,

*д. філос. н., професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4264-8054>*

Н. В. Ігнатенко,

*к. пед. н., професор кафедри загальної і соціальної педагогіки і управління
освітою, Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1616-8708>*

В. В. Редзюк,

*к. і. н., доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1762-5042>*

УПРАВЛІНСЬКІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

M. Stadnyk,

*Doctor of Sciences in Philosophy, Professor of the Department of Public
Management and Administration, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav*

N. Ihnatenko,

*PhD in Pedagogical Sciences, Professor of the Department of General and Social
Pedagogy and Management of Education, Hryhorii Skovoroda University in
Pereiaslav, Pereiaslav*

V. Redzyk,

*PhD in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Public
Management and Administration, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav*

MANAGEMENT PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM

Статтю присвячено публічно-управлінському менеджменту щодо розвитку культурного туризму. Його особливістю є поширеність на усіх рівнях соціальної організації суспільства. Культурний туризм дає можливість, на усіх рівнях, зокрема, місцевому, отримувати фінансову вигоду від своєї історичної спадщини. З іншого боку, культурний туризм може допомогти зміцнити ідентичність, покращити взаєморозуміння між етнічними групами, народностями й націями та зберегти спадщину й культуру місцевості. Регуляторним механізмом до розвитку культурного туризму є прийнята ІКОМОС на 12-й Генеральній асамблеї «Міжнародна хартія по культурному туризму» у жовтні 1999 року в Мексиці нормативно-правові документи України. Стратегічними пріоритетами до його розвитку є природна та культурна спадщина. Вона включає як природне, так і культурне середовище та охоплює ландшафтні та історичні місця, місця й забудоване середовище. ІКОМОС має на меті заохочувати світове співтовариство до охорони, забезпечення, збереження та популяризації пам'ятних місць значної частини людського минулого. Нині навіть зусилля будь-якого державного органу, яким би потужним він не був у своїй власній сфері, не можуть реально впливати на хід подій щодо збереження культурної спадщини. А тому, процес її збереження можливий тоді, коли здійснюється спільна співпраця з великими світовими та регіональними туристичними організаціями, які в тій чи іншій мірі сприятимуть реалізації універсальних, послідовних та ефективних зусиль. У такому розумінні культурний туризм є формою туризму, метою якої є, окрім інших цілей, відкриття та дослідження історичних пам'яток і пам'ятних місць. Він справляє на розвиток територій позитивний вплив, оскільки сприяє їх підтримці та захисту. У такому розумінні культурний туризм фактично виправдовує зусилля, які вимагає людське співтовариство щодо підтримки та захисту, через соціокультурні, економічні переваги, які вони дають усім зацікавленим соціальним групам. А тому, менеджмент представницької влади, має бути направлений на охорону природної та історичної спадщини та її популяризацію. Усе це можна забезпечити лише тоді, коли буде впорядковано

та гармонізовано інтеграційні процеси щодо збереження й популяризації культурних цінностей, соціальних та економічних цілей, які є частиною планування ресурсів держав, регіонів та місцевих громад.

The article is devoted to the management of cultural tourism. Its feature is the prevalence at all levels of social organization. Cultural tourism provides an opportunity, at the local level, to benefit financially from its historical heritage. On the other hand, cultural tourism can help to strengthen identity, improve mutual understanding between ethnic groups and preserve the heritage and culture of the area. The regulatory mechanism for the development of cultural tourism was adopted by ICOMOS at the 12th General Assembly of the International Charter on Cultural Tourism in October 1999 in Mexico. Natural and cultural heritage are strategic priorities for its development. It includes both natural and cultural environments and covers landscapes, historical sites, places and built environments. ICOMOS aims to encourage the world community to protect, secure, preserve and promote the monuments of much of the human heritage. Today, even the efforts of any state body, no matter how powerful in its own sphere, cannot really influence the course of events for the preservation of cultural heritage. Therefore, it participates in joint cooperation with major global and regional tourism organizations, which to some extent share its concerns and which will contribute to the implementation of universal, consistent and effective efforts.

Representatives of these bodies agreed that tourism is a social, human, economic and cultural factor. Its influence in the field of monuments and places of interest is particularly important and can only increase due to the appropriate conditions for the development of this activity. In the context of long-term development, tourism seems to be one of the phenomena that can have the most significant impact on the human environment in general and on memorable places in particular. To do this, it is necessary to carefully study and pursue a coherent and effective policy for the development of cultural tourism at all levels of the

organization of representative government. In this sense, cultural tourism is a form of tourism, the purpose of which is, among other purposes, the discovery and exploration of historical monuments and places. It has a positive effect on the latter, as it helps to support and protect them. Cultural tourism actually justifies the efforts required by the human community to support and protect, because of the socio-cultural, economic benefits they give to all interested groups. Management of representative power should be aimed at the protection of natural and historical heritage and its promotion. All this can be ensured only when the integration of cultural values, social and economic goals, which are part of the resource planning of states, regions and local communities, is organized and harmonized.

Ключові слова: *культурний туризм, регуляторні механізми, внутрішній і міжнародний туризм, менеджмент представницької влади.*

Keywords: *cultural tourism, regulatory mechanisms, domestic and international tourism, management of representative power.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

З незалежністю України гостро постала проблема менеджменту в системі розвитку культурного туризму як важливого чинника націєтворення. Нині культурний туризм набуває поширення та популярність в усьому світі. Він може відігравати важливу роль в регіональному розвитку. Сутнісною його особливістю є переміщення людей до культурних пам'яток далеко від їхнього звичайного місця проживання з метою отримання нової інформації та набуття досвіду щодо задоволення своїх культурних потреб. Вони можуть включати

різні напрями культурного збагачення, зокрема, й зміцнення власної національної ідентичності.

З іншого боку, культурний туризм дає можливість місцевому населенню отримувати фінансову вигоду від історичної спадщини і, таким чином, цінувати її та зберігати, а з іншого, це дає можливість відвідувачеві розширити свій особистий світогляд. У такому розумінні культурний туризм може допомогти як зміцнити ідентичність, так і покращити взаєморозуміння між етнічними групами й зберегти спадщину й культуру місцевості. Однак, як і будь-який вид туризму, культурний туризм має і негативні сторони, зокрема, він може нести негативні наслідки для місцевих жителів, наприклад, зробити місцеву економіку нестабільною, підвищити вартість життя місцевих жителів, збільшити забруднення або створити екологічні проблеми. Місцева економіка також може бути дестабілізована через швидку зміну чисельності населення, що може призводити до появи нового способу життя що порушить соціальну структуру.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням функціонування індустрії культурного туризму протягом останніх років активно приділяли увагу такі вітчизняні вчені як О. Гнаткович, М. Кляп, Г. Дроздова, А. Кочеткова, О. Орлова, В. Кравців, О. Любіцева, Ю. Мігущенко, Н. Мікула та ін. Їх праці свідчать, що нині туристична галузь є важливим чинником, який сприяє розвитку Українського суспільства на всіх його рівнях. Особливо актуальним є культурний туризм направлений на збереження історичної спадщини територій, Водночас, проблеми розвитку культурного туризму в Україні ще не досліджені достатньо, що визначає рівень їх актуальності.

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є аналіз основних публічно-управлінських пріоритетів розвитку культурного туризму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Туризм є важливою галуззю економіки України. Термін «культурний туризм» найчастіше розуміється як можливість відвідання різних культурних, історичних, географічних пам'яток. З іншого боку, він дає можливість для зближення народів, відкриває можливості до розвитку міжнародних стосунків шляхом здійснення подорожей з метою відвідування історичної або ж культурної спадщини.

Ми поділяємо думку О. Орлової, що основними напрямками культурного туризму є: знайомство з різноманітною історичною, архітектурною або культурною спадщиною, відвідування музеїв, історичних та архітектурних пам'яток; відвідування фестивалів (музичних, театральних, кіно), виставок, релігійних свят; відвідування лекцій, семінарів тощо [1].

Культурний туризм має пізнавальне, освітнє, рекреаційне значення для самих туристів і несе відповідний ефект для тих міст і регіонів, в яких він розвивається. Позитивне значення туризму є очевидним. Перш за все, це – економічна вигода для міст та їх жителів від інвестицій підприємств, оренди будівель, здачі приватних будинків в оренду, від продажу предметів ремесла, промислів тощо. Другий аспект – це вдосконалення якості життя місцевих жителів за рахунок реставрації або реконструкції житлового фонду, поліпшення інфраструктури поселень і територій, вирішення проблеми зайнятості мешканців на відповідній території.

З іншого боку, культурний туризм має справу з двома основними складовими: природною і культурною спадщиною. Сюди можна віднести спеціальні культурні ландшафти, і пам'ятки архітектури, музеї різних типів та

історичні місця, зокрема й стародавні поселення, археологічні розкопки, ремесла, свята, і, нарешті, народну кухню.

Регуляторним механізмом до розвитку культурного туризму є прийнята ІКОМОС на 12-й Генеральній асамблеї у жовтні 1999 року в Мексиці «Міжнародна хартія по культурному туризму» [2]. Стратегічними пріоритетами до його розвитку є природна та культурна спадщина. У кожного з нас є право та відповідальність розуміти, цінувати та зберігати її загальнолюдські цінності. Спадщина включає як природне, так і культурне середовище. Вона охоплює ландшафти, історичні місця, місця та забудоване середовище, а також біорізноманіття, колекції, минулі та постійні культурні практики, знання та життя людей і відповідно, їх надбання. В цілому фіксує культура виражає тривалі процеси історичного розвитку, формування різноманітних національних, регіональних, корінних і місцевих особливостей, що є невід'ємною частина сучасного життя. Це динамічний орієнтир і позитивний інструмент зростання та змін у суспільстві. Особлива спадщина та колективна пам'ять кожного населеного пункту чи громади незамінний, важливий фундамент для розвитку територіальних громад, як тепер, так і в майбутньому [6].

У час посилення глобалізаційних викликів, збереження, вивчення та представлення спадщини й культурного розмаїття будь-якого конкретного місця чи регіону є важливим управлінським орієнтиром адміністративного менеджменту та органів публічної влади. Однак, публічне управління цієї спадщиною в межах міжнародно визнаних і належним чином застосовуваних стандартів, як правило, передбачає відповідальність громади щодо збереження історичної пам'яті на території населеного пункту.

В Україні на виконання рішень Міжнародної хартії по культурному туризму прийнято Закон України «Про туризм» зі змінами 2022 рік №324/95-ВР від 15.09.1995, редакція від 16.10.2020. Означеним Законом виокремлено

загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму щодо забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України [3].

Виходячи із нормативно-правового забезпечення розвитку культурного туризму в Україні основною метою публічного управління минувшиною є повідомлення органів представницької влади про значення і, водночас, вимогу щодо її збереження. Раціонально і добре керований фізичний, інтелектуальний доступ до спадщини та культурного розвитку є одночасно правом і привілей громадськості. Це несе з собою обов'язок, відповідальність й повагу до цінностей історичного минулого. З іншого боку, реалізація соціальних інтересів забезпечує розвиток ресурсів громади на території якої знаходиться культурна спадщина і до якої слід віднести як історичне минуле, ландшафт та й нинішні культурні надбання. У такому розумінні в основі публічно-управлінського процесу щодо взаємодії між туризмом і культурою є те, що вони тісно пов'язані із спадщиною, якої ціннісний вимір реалізується шляхом розвитку внутрішнього й міжнародного туризму. А тому, туризм продовжує залишатися одним з основних чинників розвитку культури та взаємовідносин між народами. Він забезпечує поширення, обмін культурними здобутками. Це все несе в собі ціннісні виміри, як позитивної сили, для збереження як навколишньої природи так і культури. Управлінські орієнтири щодо розвитку туристичної галузі можуть як по новому розкрити, так і зреалізувати економічні можливості територій. З іншого боку, використання спадщини задля отримання фінансування, навчання громади й водночас, впливу на політичні і соціальні

процеси забезпечить її збереження [4]. У такому вираженні, при ефективному управлінні, культурний туризм є невід'ємною частиною багатьох національних і регіональних економік, що може бути важливим фактором як економічного, так і соціального розвитку.

Нині туризм, як галузь, стає все більш складним явищем з політичними, економічними, соціальними, культурними, освітніми, біофізичними, екологічними та естетичними вимірами. Взаємодія між потенційно суперечливими очікуваннями і прагненнями відвідувачів та місцевих громад, створює значні проблеми, потребує розвитку сервісного менеджменту, і, водночас, відкриває широкі можливості до розвитку всієї галузі, для якої природна та культурна спадщина є основними. З іншого боку, надмірний або недостатньо керований туризм може загрожувати природному середовищу, ціннісним та сутнісним економічним характеристикам територій. Все це впливає на екологічну складову оточуючої дійсності, культуру та спосіб життя громад їх політичного й соціального визначення. Публічне управління сферою культурного туризму, у своїй сутності, має бути орієнтованим на те, щоб приносити користь приймаючим громадам і бути важливим засобом до їх мотивації щодо збереження та підтримки спадщини, традицій й обрядів. Залучення та співробітництво представників місцевих територіальних громад з державними екологічними службами, туристичними операторами, власниками культурної нерухомості, політиками й тими, хто готує національні плани розвитку у поєднанні з ефективним менеджментом є необхідною передумовою для досягнення сталого розвитку туристичної галузі та захисту ресурсів культурної спадщини України з метою збереження її для майбутніх поколінь. Саме такі цінності сформовано Міжнародною радою з питань охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС – від англ. International Council of Monuments and Sites; ICOMOS) [2].

ІКОМОС має на меті заохочувати світове співтовариство до охорони, забезпечення, збереження та популяризації пам'ятних місць значної частини людської спадщини. У цій якості вона відображає стурбованість щодо негативних впливів на загальнолюдську спадщину через надзвичайно потужний розвиток туристичної індустрії. Практика свідчить, що сьогодні – навіть зусилля будь-якого державного органу, яким би потужним він не був у своїй власній сфері, не можуть реально впливати на хід подій щодо збереження минулого. А тому, публічне управління має бути зорієнтовано на спільну співпрацю з великими світовими та регіональними туристичними організаціями, які в тій чи іншій мірі поділяють її турботи і які сприятимуть реалізації універсальних, послідовних та ефективних зусиль. Управлінським пріоритетом у діяльності ІКОМОСу, є домовленість на міжнародному рівні, про те, що туризм є соціальним, людським, економічним і культурним фактором. Його вплив на сферу пам'яток й визначних місць є особливо важливим і може лише з часом посилюватися, через відповідні умови розвитку цієї діяльності. В контексті перспективного розвитку, культурний туризм видається одним із соціальних і культурних чинників, які можуть мати найбільш значний вплив на світоглядні цінності громадськості загалом і на пам'ятні місця, зокрема. Для цього необхідно ретельно вивчати історичну спадщину, і на всіх рівнях організації представницької влади, проводити узгоджене й ефективне управління направлене на розвиток цієї галузі.

У такому розумінні, метою культурного туризму є відкриття та дослідження історичних пам'яток і визначних місць, оточуючого природного ландшафту, що сприятиме їх підтримці та захисту. А також, фактично виправдовує зусилля людського співтовариства щодо утвердження соціокультурних, економічних переваг відповідних територій [4].

Водночас, культурний туризм не можна розглядати окремо від негативних, нищівних або руйнівних наслідків, які тягнуть за собою масове і

неконтрольоване використання пам'яток і місць. Повага до останніх, як і елементарне бажання підтримувати їх у такому стані, щоб вони могли відігравати свою роль як елементи туристичної привабливості та культурної освіти, передбачає визначення та впровадження відповідних стандартів [5]. В основі чого формується повага до світової, культурної та природної спадщини, які є загально визнаними, незважаючи на судженнями щодо них у різному часі та політичні виміри [7].

Отже, управлінський менеджмент представницької влади щодо розвитку культурного туризму, має бути направлений на охорону природної та історичної спадщини, з іншого боку, на їх популяризацію. Усе це можна забезпечити лише тоді, коли управлінські рішення будуть спрямовано на впорядкування культурних цінностей, соціальних та економічних цілей в цьому напрямі, які є частиною планування ресурсів держави, регіонів та місцевих громад.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Публічно-управлінська діяльність органів влади щодо розвитку культурного туризму має бути спрямована на реалізацію управлінських орієнтирів закладених Міжнародною радою з питань охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС – від англ. International Council of Monuments and Sites; ICOMOS), нормативно-правовими документами України. Водночас, для формування управлінських пріоритетів на рівні держави, необхідно розробити стратегію розвитку культурного туризму, що популяризуватиме як природні, так й історичні цінності України. На рівні регіонів, органам місцевої влади, необхідно забезпечити прийняття відповідних програм, де особливе місце має відводитися культурному туризму.

Отже, управлінські пріоритети розвитку культурного туризму – це надзвичайно важлива складова націотворення й розвитку українського суспільства.

Література

1. Орлова О. В. Культурний туризм як засіб діалогу культур. *Культура і сучасність*. 2009. (№ 2).: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Kis/2009_2/19.pdf. (дата звернення: 4.10.22).
2. Міжнародна хартія по культурному туризму http://icomos-spb.ru/component/joomdoc/1999a_%20%20%20.pdf/download. (дата звернення 18.05.19).
3. Закон України «Про туризм» <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 14.10.22).
4. Стадник М. М., Ігнатенко Н. В., Бріт О. В., Майданевич Л. О. Управлінські пріоритети сталого розвитку суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. лют. (№ 4). С. 86-93.
5. Svistunov, O, Panchenko, A., Stadnyk, M., Li M. (2020) Strategic management of intellectual capital of the enterprise in the framework of informatization of the economy. *Academy of Strategic Management Journal*, Volume 19, Issue 1, URL: <https://www.abacademies.org/articles/Strategic-management-of-intellectual-capital-of-the-enterprise-in-the-framework-of-informatization-of-the-economy-1939-6104-19-1-488.pdf>
6. Стадник Н. Н. Молодежная политика европейского союза как фактор социально-экономической безопасности личности // *Economic security the theory, methodology, practice*. Collective monograph. Pegasus publishing, Lisbon, Portugal, 2018. p. 62-73.
7. Mykola M. Stadnyk, Serhii B. Chekhovych, Hanna S. Yermakova, Valeriy V. Kolyukh, Ilkin S. Nurullaiev, "The Factors of Constitutional Support for the Rule of Law in the System of Public Authorities", *WSEAS Transactions on Environment and Development*, vol. 18, pp. 182-190, 2022 [epository.lppm.unila.ac.id/45457/1/The%20Empowerment%20of%20Critical%20and%20Creative%20Thinking%20%28CCT%29%20Skills%20through%20Inquiry%20Social%20Complexity%20%28ISC%29-based%20Student%20Worksheets.pdf](https://www.lppm.unila.ac.id/45457/1/The%20Empowerment%20of%20Critical%20and%20Creative%20Thinking%20%28CCT%29%20Skills%20through%20Inquiry%20Social%20Complexity%20%28ISC%29-based%20Student%20Worksheets.pdf)

References

1. Orlova, O.V. (2009), "Cultural tourism as a means of dialogue between cultures", Kul'tura i suchasnist', vol. 2, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Kis/2009_2/19.pdf (Accessed 4.10.22).
2. ICOMOS (1999), "International charter on cultural tourism", available at: http://icomos-spb.ru/component/joomdoc/1999a_%20%20%20.pdf/download (Accessed 18.05.19).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "On Tourism", available at: <http://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 14.10.22).
4. Stadnyk, M. Ihnatenko, N. Brit, O. and Maidaevych, L. (2021), "Administrative priorities of steady development of society", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 4, pp. 86-93.
5. Svistunov, O. Panchenko, A. Stadnyk, M. and Li, M. (2020), "Strategic management of intellectual capital of the enterprise in the framework of informatization of the economy", Academy of Strategic Management Journal, vol. 19, no. 1, available at: <https://www.abacademies.org/articles/Strategic-management-of-intellectual-capital-of-the-enterprise-in-the-framework-of-informatization-of-the-economy-1939-6104-19-1-488.pdf> (Accessed 4.10.22).
6. Stadnyk, N.N. (2018), "Youth policy of the European Union as a factor in the socio-economic security of the individual", Economic security the theory, methodology, practice. Collective monograph, Pegasus publishing, Lisbon, Portugal, pp. 62-73.
7. Stadnyk, M.M. Chekhovych, S.B. Yermakova, H.S. Kolyukh, V.V. and Nurullaiev, I.S. (2022), "The Factors of Constitutional Support for the Rule of Law in the System of Public Authorities", WSEAS Transactions on Environment and Development, vol. 18, pp. 182-190, available at: <https://www.wseas.com/transactions/2022/18-1-182-190/18-1-182-190.pdf> (Accessed 4.10.22).

Стаття надійшла до редакції 17.11.2022 р.